

toda strašnjem trpljenju zaradi zastrupitve. Ali je mogoče pričakovati tako krut način kaznovanja v našem času, ne da bi bilo v ozadju kaj magičnega? Čeljust namreč ni arheološka najdba v navadnem pomenu besede.

Kaj pa, če je bila ključavnica nataktnjena mrliču? Toda zakaj? Kdo in kakšen človek nj bi bil, da bi mu ne dali v miru počivati? Ali je dobil ključavnico takoj po smrti? Ali so morda odprli grob, ko je truplo že razpadlo in s ključavnico zaklenili golo čeljust? Ali naj dejanje tudi v tem primeru pomeni kazen? Kaj pa, če naj bi bil to varnostni ukrep, s katerim bi preprečili vračanje mrtvega na zemljo in se zavarovali pred zlom, ki bi ga hotel povzročiti? Gre morda za obrambo pred volkodlaki?

Kup vprašanj, ki čakajo na odgovor že desetletja, kup ugank, ki jih ne bo mogoče zlahka rešiti. Gotovo ni brez pomena, da so našli čeljust pod grobljo kamenja, kjer ni bilo drugih kosti in sploh ne grobov. V pripovednem izročilu na Slovaškem ni ničesar, kar bi moglo pomagati k razlagi. Dosljej se tudi drugod ni posrečilo odkriti kaj podobnega. Zato slovaški kolegi sprašujejo, ali morda kdo pri nas ve za kakšno izročilo o zaklepanju ust ali za karkoli drugega s tem v zvezi. Še tako majhen drobec včasih zadostuje, da se najde rešitev. Prosimo bralce, da sporočijo uredništvu, če se česa spomnijo.

Zmaga Kumer

fantiči zložili grmado. Ko se zmračí, se zberó ob grobu in grmadi. Vsi imajo s seboj rogove in zvonce, dva nosita košare. Eden je ovit s slamo, ta je Šentjuri. Tudi on ima v roki rog. Ko se spodaj v vasi oglasi večerni zvon, leže Šentjuri v grob. Tovariši ga pokrijejo s pripravljenim smrečjem. Kres zagori, fantiči pa pokleknejo in zmolijo očenaš in zdravamarijo. Kres dogori, molitev izvení. Vsi planejo po brebu navzdol v vas. Ob vznožju počakajo. Šentjuri zdaj odrine smrečje in „vstane iz groba“, zatuli v svoj rog. Tovariši spodaj mu odgovorijo s tuljenjem in zvončkljanjem. Šentjuri steče za njimi. Ko jih doide, odidejo skupaj koledovat, od hiše do hiše gredo in v en glas govore ali pa Šentjuri sam pove staro kolednico:

Sveti Šentjuri
potrka na druí,
ma eno hlačenco zeleno,
jeno rudečo . . .

(Gl. Praznično leto I, 275 sl.)

Kje najdete lepšo obnovitev in ponazorilo Dionizovega rojstva, če sploh smem porabiti to antično primero? Dioniz je bajka, ki nas od nje ločijo tisočletja, obred je „uzém“ pravadne indoevropske skupnosti, pozabljeno izročilo. A glej — rožanski Šentjuri je živa resničnost, ohranjena v dvajseto stoletje!

Se vam ne zdi, da šega naravnost kriči po filmanju? Kdo bi si mogel „izmisliti“ lepšo „zgodbo“? Upam si trditi, da v evropski folklori nima primere.

Danes seveda v Ledenicah ni več vse tako, kakor je sporočeno. Šentjuri ni več v slamo zavít. Šentjurija ne pokrijejo več s smrečjem. Naredili so mu — letos menda prvič? — nekakšen šotor iz smrečja nad grobom, da zleze podenj in prileze spet iz njega. To bo bolje opustiti, se vrniti k izročnim oblikam.

Videli smo seveda še nekaj drugega. Prvi del obreda se opušča in skupine fantičkov — videli in srečali smo jih več — hodijo samo pred hiše, tulijo in zvončkajo, govore popačeno ali porušeno kolednico in pobirajo darove. To je seveda znamenje, da je šega zlezla na zadnjo stopnjo pred propadom.

Toda še je skupina, ki „Šentjurija jaga“ po starem. Za to hvalevredno skrbita nadučitelj Karel Samonig iz Ledenic in župnik Peter Sticker s Pečnic. Kljub temu se moramo podvzitati, če hočemo šego dokumentarno ohraniti na filmskem traku. Mladina zdaj še vztraja, dolgo je pa ne bo več mogoče držati. Želel bi, da se motim.

Niko Kuret

„Sveti Šentjuri potrka na duri . . .“

(Obisk v Ledenicah v Rožu 23. aprila 1974)

Jurjevali smo nekoč po vseh slovenskih pokrajinah. Toda v času med obema vojskama so živeli samo še v Beli krajini ostanki starega jurjevanja — obhod fantičev z „Zelenim Jrijem“ in močno porušena kolednica. Pozneje je tudi to prenehalo. Prvotna bogatejša oblika obhoda belokranjskega Zelenega Jurija, kot jo je poznal in opisal I. 1839 Joh. Kapelle, je odmrta že zdavnaj pred prvo vojsko. France Marolt jo je med vojskama umetno „oživil“ in v tej oživljeni obliki je danes vsakoletna črnomaljska turistična privlačnost. Toda to je folklorizem. V matični Sloveniji je jurjevanje dejansko zamrlo.

Ne tako na Koroškem. V ROŽU ŠE DANDANES „ŠENTJURIJA JÁGAJO“ (preganjajo, v narečju: „jáhajo“). Letos smo se odpravili v Ledenice v Rožu in si šego ogledali.

Tudi v Rožu čas ni šel brez škode mimo Šentjurija. Sprijazniti se moramo z dejstvom, da je besedilo danes slovensko in nemško. Če je hiša še slovenska, pove Šentjurij svojo kolednico po slovensko, če je bolj nemška, jo mora povedati po nemško (če hočejo fantiči kaj dobiti).

Potek rožanske šege je izredno doživetje za vsakogar, ki za „starosvetno“ okolje ni že slep in gluha. Malo je šeg, ki bi imele lepšo in popolnejšo notranjo zgradbo, kakor je rožansko jurjevanje. Ne samo to. Ko prisoštuješ šegi, te obide srh arhaičnosti, slutnja neke odmaknjene obrednosti, ki si o njej kdaj bral, a jo tu nenadoma z lastnimi očmi gledaš pred seboj.

Na vzpetini nad vasjo je izkopen grob. Leto in dan je izkopen, leto za letom rabi temu in samo temu obredu. Ob grobu so

Ustanovljeno je Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Jugoslavije, sekcija za Slovenijo

Jugoslovansko društvo za zgodovino medicine, farmacije in veterine je bilo ustanovljeno leta 1955. Kasneje si je zadalo širše področje delovanja, proučevanja celotne zdravstvene kulture in se je preimenovalo v Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Jugoslavije, v republikah in avtonomnih pokrajinah pa so se organizirale sekcije in medikohistorik doc. dr. Ivan Pintar jo je organiziral tudi v Sloveniji. Po njegovi smrti je prevzel vodstvo sekcije dr. Drago Mušič. Sekcija je organizirala zvezni znanstveni sestanek I. 1966 na Bledu in I. 1967 v Rogaški Slatini. Po zadnjem sestanku je prenehala delovati. Vzrok so bili subjektivni in objektivni razlogi, v prvi vrsti pa pomanjkanje finančnih sredstev. V naši republici se je vedno bolj širilo zanimanje za zgodovino zdravstvene kulture: ustanovljene so bile medikohistorična sekcija Slovenskega zdravniškega društva, sekcija za zgodovino veterinarstva pri Zvezi društev veterinarjev in vet. teh. Slovenije, v zadnjem času je bila ustanovljena sekcija za zgodovino farmacije pri Slovenskem farmacevtskem društvu. Zato je bilo že nekaj časa med strokovnjaki, posebno med člani tega društva, ki so bili včlanjeni bodisi pri matičnem društvu ali hrvaški sekciji, čutiti željo, da bi obnovili slovensko sekcijo. V Sloveniji je bilo 9 takih članov, precej pa jih je že umrlo. Ti so dali pobudo za informativni sestanek 17. novembra 1975, na katerem so razpravljali o ustanovitvi pravzaprav obnovitvi sekcije. Sprejet je bil sklep, da bi čimprej sklicali občni zbor, na katerega bi povabili poleg strokovnjakov omenjenih treh strok še tiste, ki delujejo obrobno na področju zdravstvene kulture, predvsem etnologe, biologe, botanike, agronome, sociologe, kulturne zgodovinarje, zgodovinarje, pravnike idr. Občnega zbora 13. decembra 1975 se je udeležilo 25 strokovnjakov. Sklepali so o ustanovitvi društva in o nadaljnjem delu. Po tem načrtu bi imeli